

BİR TÜRKÜNÜN ANATOMİSİ – 4

C. Yunus ÖZKURT *

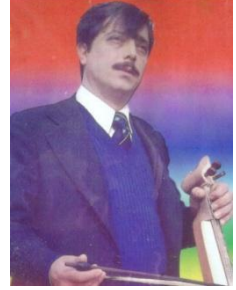
4. Gitti Yârim Ormana¹

Gitti yârim ormana,
O islandi islandi.
Sorardım ağaçlara,
Hanginize yaslandı?

Ayağımı keseyi yar,
Yeni yolun taşları.
Alish veriş edeyi,
Gözlerilan kaşları.

Ey Gülgen ağaçları,
Meyva vermeyisiniz.
Geçti mi burdan yarım?
Bana demeyisiniz.

Ha bole diye diye yâr,
Oldi yüreğim yara.
Beni verem eyledi,
Yanağındaki kara.²

Bu türkü; başta Koryana ve Koryana'ya sınır olan köyler ile birlikte Akçaabat, Trabzon ve Doğu Karadeniz bölgesinde ormana bağımlı bir hayat sürerek *orman köylüsü* niteliğine sahip kişilerin geleneksel yaşamından küçük bir kesitini özetler.

Yörede ormana gitmenin temelde iki nedeni vardır ki bunlar hayvancılık faaliyetleri ve yakacak odun ihtiyacının karşılanmasıdır. Zira geleneksel yaşamdaki köylü, yiyecek ihtiyaçlarını karşılamak için yoğun bir şekilde tarım faaliyetleri ile uğraştığı gibi yine yiyecek ihtiyaçları nedeniyle aynı zamanda yoğun bir şekilde hayvancılıkla da uğraşır. Ormandan hayvanına ait bir kısım yiyecek malzemelerini temin ettiği gibi, kendi yakacak ihtiyacını da temin etmiş olur.

Geleneksel yaşamda her ailenin 3-8 adet arası büyükbaş (yoğun olarak inek – genelde 1 tane tosun) hayvanı vardır. İneklerin bir kısmından süt sağılır, kaymak, tereyağı, peynir, minzi (minci-çökelek), ayran, yoğurt yapılır.³ Tosun ise, genellikle 1 adet olmak üzere et amaçlı olarak beslenirken kurbanlık ya da kasap aracılığı ile satılmak için ve aynı zamanda damızlık olarak üreme amaçlı olarak bulundurulurdu. Eski kuşaklar iyi bilir ki, gebe kalma zamanı gelmiş bir ineği olan ailenin tosunu yok ise, söz konusu inek tosunu olan komşuların yanına götürülür ve ücretsiz damızlık hizmeti alınır.⁴ Bazı aileler nadiren 1-2 adet olmak üzere koyun-keçi türünden küçükbaş hayvan da bulundurlar. Bunun yanı sıra sadece küçük baş hayvan işi yaparak geçimini bu şekilde sağlayan ve *Çoban* niteliğine sahip aileler de vardır. Elbette bu ailelerin de kendi ihtiyaçları için az sayıda büyük baş hayvanı bulunur.

Ormandan hayvan yiyeceği olarak genellikle ot ve ağaç yaprağı kesme işlemi yapılır. Söz konusu ot ve yaprak, hayvanın yiyebileceği türden olanlardır. Yaprak kesme işlemine *Yaprak*

*Karadeniz Teknik Üniversitesi - Beşikdüzü Meslek Yüksekokulu Öğretim Görevlisi. (Acısu Köyü Kalkındırma ve Kültür Derneği Üyesi - cyunusozkurt@hotmail.com, 17.09.2015, Akçaabat – Trabzon)

¹ Okuma yönü: önce sol sütun, sonra sağ sütun şeklindedir.

² Bazı söylemlerinde bu son iki mısra yerinde: “Bizden selamlar olsun, o dumanlı dağlara.” şeklinde dediği de vardır.

³ Fazla olan süt, süt toplayan *sütçü* aracılığı ile satılır. Yine fazla olan tereyağı, peynir ve minzi gibi ürünler özellikle Akçaabat halk pazarı olan Salı gününde satılır. Bu tür ürünü olan kadınlar sabah 5 gibi pazara giderler. Bunlar için özel dolmuş seferleri vardır. Akçaabat tereyağı da meşhurdur.

⁴ Günümüzde modern veterinerlik hizmetleri nedeniyle suni tohumlama sayesinde bir çok aile artık tosun bulundurmamaktadır. Zira kısa vadede tosun bakım maliyetleri fazladır. Ayrıca tosun hırçın-yaramaz olabilmekte ve sahibine zahmet verebilmektedir.

Budama denir ve ağaç üzerinde iken orak aracılığı ile yapılır.⁵ Ağaç üzerinde budanan yaprak dalları yerde tekrar seçilir, ince dallı olanlar kalın dallardan ayrıştırılır. Kalın dallar, yakacak amaçlı olarak daha sonra gelip almak üzere bir kenara istiflenir. Kesilen ot ve ince dallı yapraklardan sırtta taşınabilecek ağırlıkta olmak üzere yük yapılır ve taşıma ipi aracılığı ile sırtta alınarak orman yollarından köy evine gidilir.⁶ Köyde bu işi daha çok kadın ve kızlar yapar. Ormana giden her kadın – kız ağaca çıkabilmeli, ip ve orağı yanında olmalıdır. Ağaca çıkamayan kadınlar yanlarında genellikle küçük yaşta erkek çocuk, akraba ya da komşu çocuklarını götürürdü. Eski kuşak yaşlı kadınların anlatımı ile günde en az iki sefer ormana gidilirdi.

Bir kısım ot ve yaprak türleri ise hayvan altına sermek içindir. Hayvan altına serilen bu türler, hayvanı rahat ettirmek ve ahır içerisindeki idrar ve dışkıdan hayvanı koruma amaçlıdır. Günlük olarak ahır temizliği yapılırken, hayvan altına serilen ot-yaprak türleri de niteliğini kaybetmiş ise ahırdan dışarı atılır. Hayvan gübresinin biriktirildiği yer de vardır. Yörede buna *kömrelilik* deniyor.⁷ Dışarı atılan yapraklı dallar ya da yaprağı hayvan tarafından yenmiş dallar ayrı bir yere konulur. Bunlara da *Ahır Çalı* – *Sığır Çalı* gibi ismi verilir. Dışarı çıkarılan bu dallar rüzgar – güneş vb. etkisiyle zamanla kurur. Bunlar özellikle ateş – soba tutuşturmak için kullanılır.

Aslında köy yerinde hemen her ailenin çayır ve ot yetişen arazisi ve yaylası olanlarda da çayır yetişen mera alanları vardır. Peki neden ot ve yaprak için ormana gidilir? Kısaca buna da değinelim. Yetiştirilen ot ya da çayır kurutulur ve *merék* denilen saklama yerinde (Anadolu'nun çoğu yerinde bu tür yerlere *samanlık* deniyor) saklanır. Bunlar daha çok güz ve kış ayları için muhafaza edilir. Zira bu aylarda ot ve yaprak için ormana gidilemez. İşte bu nedenle ot ve yaprağın bol olduğu zamanlarda ormandan istifade edilmektedir.⁸

Gelelim ormana gitmenin ikinci amacına. Yukarıda değindiğimiz şekilde ikinci amaç yakacak ihtiyacının giderilmesidir. Ancak bu işlem daha çok evin erkekleri tarafından yapılan bir işlemdir. Özellikle ağır tomruk durumundaki yakacak odun mahiyetine sahip kütükler erkeklerce hazırlanır ve taşınır. Kadın ve kızların hazırlayıp taşıdıkları yakacak odunlar daha çok ince dal nitelikli olan odunlardır. Bu şekilde de olsa, yine de kadın ve kızlar tarafından orman içinde önceden hazırlanan dal istifleri sıra ile köy evine taşınırdı. Eski kadınların anlatımı ile her ailenin bu şekilde orman içinde istifleri olur ve kadın – kızlar arasında yardımlaşarak da bu istifler köy evine taşınıyordu.⁹

Benzer şekilde yayladan aşağı da bu istif taşıma işlemleri yapılırdı. Kendi aralarında anlaşmış kadın ve kızlar günlerce birbirlerinin odun istiflerini sırtlarına alarak yayladan köye taşırlardı. Anlatımlara göre, yaylacılık zamanı içerisinde güz ve kışın yakılacak odunlar

⁵ Eski zamanlarda orman içlerinde yaprağı budanmış ve sadece tepesi kalmış bir çok ağaç görünürdü. Günümüzde hayvancılık işlerinin de azalması nedeniyle artık bu görüntüler de azalmış durumdadır.

⁶ Günümüzde orman içi yolların da artması nedeniyle bu tür yükler araba yollarına kadar sırtta taşınıyor, pikap türü araçlarla da buradan eve götürülüyor. Araç temin edemeyenler bu tür yüklerini hâla sırtta taşımaktadır.

⁷ Kömre, Gömre; köyde inek dışkısına verilen ad. Aslında bu kelimenin doğrusu *Kemre*'dir. Köydeki kullanımında *Kömre* olmuştur. Bu kelime Türkçe kökenli bir kelimedir. 1074 yılında Türkçe Sözlük niteliğinde yazılan *Divanü Lügati't-Türk* içerisinde bu kelimeye ait kök araştırması yapıldığında; Komuk, Koy, Kon gibi kelimelerin olduğu görülmüştür. Bunlar eski Türklerde at, koyun, keçi ile ilgili kelimelerdir. Köyde küçükbaş hayvanların konulduğu ve davar ahır niteliğinde olan yere de *Kom* deniyor zaten. İlerleyen çalışmalarımızda, köyümüzde kullanılan bu Türkçe kökenli kelimeleri de inceleyeceğiz.

⁸ Günümüzde mereğinde kurumuş çayırı biten aileler, balya şeklinde saman dahi almaktadır.

⁹ Bu yardımlaşmaya köyde *İrad* deniyor. Anadolu'da *İmece* denilen durum.

hazırlanır ve yayla göçleri köye indikten sonra söz konusu odunlar sırtta taşınırdı. Balıklı – Tevoron – Karahava mevkiilerinden başlayan bu taşıma işlemleri, belirli bölgelere kadar sıra ile yapılırdı. Örneğin Güney, Nesi, Düzmahalle bölgelerinde ikamet eden köylülerin odun yükleri yukarı mevkiilerden önce Alabofof deresi mevkiine taşınıyor, sonra buradan Soriya denilen mevkiye taşınıyor. Sonra buradan alınan yükler Harmancık diplerine taşınıyor ve burada istifleniyordu. Bu mevki köy sayıldığı için, artık her aile kendi istifini buradan kendisi taşıyordu.¹⁰ Benzer şekilde Kumsal, Tezkıran, Raşı bölgelerinde ikamet eden köylülerin odun yükleri önce yaylada Maloz denilen mevkiye taşınıyor, sonra bu yükler daha aşağıdaki Yaylacık bölgesinin altında kalan ve Şerifenin Çimeni diye isimlendirilen bir mevkiye aktarılıyor, buradan da daha aşağıda bir yer olan Eydicuk Suyu denilen yere taşınarak istifleniyordu. Burası da köye yakın olduğu için her aile kendi odununu kendisi alarak evine taşıyordu.¹¹ Benzer şekilde yaylalardan aşağı kurutulmuş ve horom yapılmış çayır yüklerinin de aynı güzergahlarda sırta alınarak imece şeklinde taşındığı da anlatılmaktadır.¹²

Gelelim Koryanalı Hüseyin'in türküsüne. Yukarıda geleneksel yaşamdan olan ot-yaprak ve odun faaliyetleri kısaca özetlenmeye çalışıldı. Bakalım bu durum, türküyeye nasıl yansımış. Aşağıda türkü içerisinde geçen bazı sözler açıklanmaya çalışılmıştır.

Gitti yârim ormana, o ıslandı ıslandı. Sorardım ağaçlara, hangize yaslandı. Sadece bu ifadeler bile, ormana giden birinin başına neler gelebileceğini hatırlatır. Zira yörede sık sık yağmur yağar, çise olur. Orman içine giren bir kişi de ister istemez ıslanır. Şiddetli yağmurlarda mutlaka büyük ve geniş yapraklı bir ağaç altına sığınılır ve yağmurdan korunmaya çalışılır. Türküye göre bu durum anlatılıyor ve sevgilinin sığındığı ağaç bile özel bir ağaç niteliğine bürünüyor.

Ey Gürgen ağaçları, meyva vermiyorsunuz. Geçti mi burdan yârim, bana demiyorsunuz. Bu ifadeler de çok manidar. Koryana ormanlarında bol bol Gürgen vardır. Öte yandan sevdiğinin ormana gittiğini gören ya da duyan bazı delikanlılar, sevdiğini görebilmek ya da onunla konuşabilmek için arkasından gizlice ormana gider ve ormanda sevdiğini arardı. Modern yaşamdaki kafelerde buluşmaların yeri, geleneksel yaşamda ormanlar oluyordu.

Ayağımı kesiyor yâr, yeni yolun taşları. Bu ifadelerde geçen Yeni Yol'u açıklamak gerekiyor. Koryana'nın eski patika yayla yollarından biri, Soriya'dan sonra Kugarlar denilen ve oldukça dik yamaçları ve orman içi olan bir bölgeden geçerek Alabofof Deresi bölgesinde Balıklı, Karahava, Tevoron mevkiilerine ayrılırdı. Bir diğer yol ise, yine Soriya'dan sonra Ahmet'in suyu denilen yerden başlayıp dik bir sırt üzerinden Tevoron mevkiine ulaşan eski patika yayla yolu idi.¹³ Soriya'dan sonra olan bu her iki yolun kullanım şartları zor olduğu için gerek Balıklı tarafına gerek Tevoron tarafına ulaşım imkânı verecek ve diğerleri gibi zor şartları olmayacak yeni bir güzergâha ihtiyaç duyuldu. O zamanda çoğu komar çalılığı olan ve Kugarlar'a göre Kuzey'de kalan yamaçlar üzerinde, Vehbi ismindeki bir köylünün girişimi ile Yeni Yol çalışması başlamış, kazma-kürek-balyoz kullanılarak Tevoron-Alabofof deresi

¹⁰ Kaynak: Ayşe Yanık (Yusuf oğlu Kemal Yanık'ın eşi).

¹¹ Kaynak: Melek Özkurt (Mehmet oğlu Hüseyin Özkurt'un eşi).

¹² Bu anlatımlara göre, eski kuşak anne-babalarımız, dedelerimiz geçinebilmek için büyük yokluk ve sıkıntılar çekmişlerdir. Günümüzde böyle bir taşıma işlemi yoktur. Tüm ağır yükler kamyonlar ile taşınıyor.

¹³ Köyde Raşı, Kumsal, Tezkıran mevkiilerinde ikamet edenler; Balıklı yaylasına gitmek için, Yaylacık – Maloz güzergahını kullanırdı.

istikametinde yine patika şeklinde olan bu yol açılmıştır. Bu yol diğerlerine göre daha az eğimli ve orman olmayan açık alanlardan oluşuyor iken birçok yerinde taşlık-kayalık olan yerlerden geçiliyordu.¹⁴ Eskiden ayakkabı ya da kara lastik olmadığı zamanlarda çarık giyilirken böyle yollarda bu çarıklar çabuk yırtılır, taşlar nedeniyle ayaklarda kesikler oluşurdu. Çok fakir ailelerin giyecek çarıkları bile olmazdı. Özellikle çocuklar bu konuda daha zor durumda idiler. Bu yollarda yalınayak yürüyenleri gördüğünü anlatanlar vardır. Günümüzde Kugarlar ve Yeni Yol güzergâhları yaylacılık faaliyetleri nedeniyle hayvan otlatanlarca kullanılmaya devam edilmektedir ancak artık bu yollarda yayla göçleri görülmemektedir. Çünkü artık bu göçler araba ile ya da araba yolu üzerinde yapılmaktadır. Eski günleri anmak isteyenler ise eski yayla yollarından yürüyerek köye inmekte, eski günleri hatırlamaya devam etmektedirler.

Alış veriş ediyor, gözleriyle kaşları. Ormanda ya da yayla yollarında uzaktan karşılaşılan sevgili ile olan vücut dili üzerinden anlaşmalar, işaretleşmeler anlatılıyor. Sevdiğinin kaş göz işaretleri yaparak kendisine bir şeyler anlatmak istediğini ifade ediyor.

Sonuç olarak Koryanalı Hüseyin, kendisi de geleneksel yaşamın içinde olan biri olarak yaşadığı ortamı, yaşadığı duyguların bir kısmını bu türküde iki-üç ifade ile özetlemiş, bunu açıklamak -yetersiz de olsa- bizim 4 sayfamıza mal olmuştur. Aşağıda söz konusu türküyü dinlemek isteyenler için ilgili internet sayfa bağlantıları verilmiştir.

Söz konusu türküyü dinlemek için:

Koryanalı Hüseyin'in sesinden:

<http://www.akcaabat-acisu.com/flash/muzikplayer.html> (açılan ortamda, *Gitti Yarım Ormana* isimli olan bağlantıyı seçiniz.)

Apolas Lermi'nin sesinden:

<http://www.izlesene.com/video/apolas-lermi-gitti-yarim-ormana-gungor-yildiz-trabzon-akcaabat-cevizli-koyu/6185921> (Abdurrahman Lermi'nin, Kalandar isimli yapımına konuk olarak katılan Hasan Köse (Hüseyin Köse'nin oğlu) ile *Koryanalı Hüseyin Köse* konulu programda söylediği kısım. Bazı eklemeleri var.)

Erkan Yeşilyurt'un sesinden:

<https://www.youtube.com/watch?v=s-J2vOqTvd0> (Bazı eklemeleri var.)

Yakup Atalay'ın sesinden:

<https://www.youtube.com/watch?v=LQklc2ywuZk> (Bazı eklemeleri var.)

(Yazı dizimiz devam edecektir...)

¹⁴ Koryanalı Hüseyin'in de Tevoron'a bitişik olan ve Livera denilen bölgede bir yayla evi vardır. Bu eve gidiş güzergâhı sonradan, türküde geçen Yeni Yol ile olmuştur. Şimdi bu evin baş tarafından geçen araba yolu da yapılmış durumdadır. Hatta bu ev, Koryana yaylasının Hıdırnebi tarafında olan ve Kuruçam (Muhola) yaylası ile Koryana yaylası sınır bölgelerine konu olan bir yerdedir. Tabiri caiz ise, Koryanalı Hüseyin o bölgede bir uç beyi gibidir. Zira bu bölge, Koryanalılarca Hüseyin Köse'ye emanet edilmiştir. Söz konusu ev bugün, Hüseyin Köse'nin ikinci eşi olan Emriye Köse ve oğlu olan Nihat Köse tarafından halen kullanılmaktadır. (Yakın geçmişte bu sınır bölgesindeki anlaşmazlıklar nedeniyle Koryanalılar ile Muholalılar arasında silahlı çatışmalar bile yaşanmış ve vurulanlar dahi olmuştur. Ayrıca elimizde Koryana yayla sınır bölgelerini ispat eden Osmanlı'dan kalma mahkeme kararları da (Şer'iyye Sicilleri – Kadı Sicilleri – Mahkeme Kayıtları) vardır. Bu kararlara göre; kadimden beri Muhola ile olan Koryana yayla sınırı, Livera Irmağı'ndan başlamaktadır. Bir başka yazımızda da Koryana köy ve yayla sınırlarını ele alacağız.)